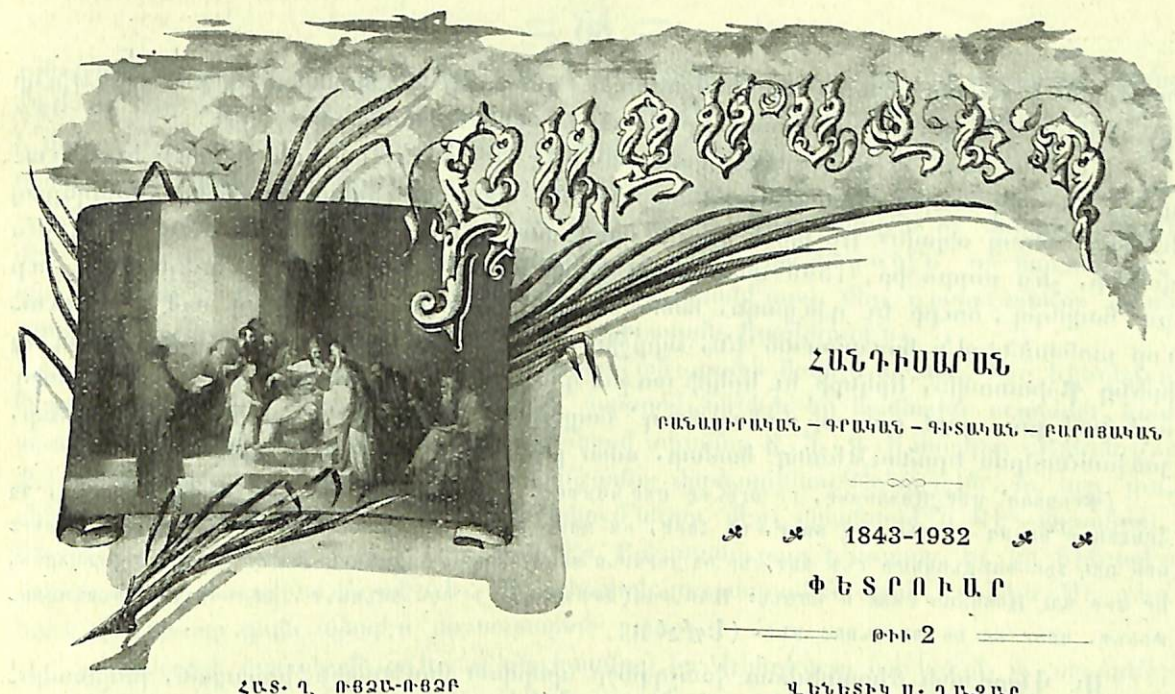

ՓԼԶԻԿԵԱՆ Հ. ԵՂԻԱ. — Վարդանանց յիշատակը — Կրօնքի և հայրենիքի սրբազան ներշնչում	49
ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ	
ՆԱԶԱԳԵՏԵԱՆ Հ. Գ. — Քրիստոնէական ճարտարապետութիւն (պատմական հետազոտութիւններ)	52
ՔԻՒՐՏԵԱՆ Յ. — Որդան (կարմիր) կամ Kirmiz	62
ԹՈՐԳՈՍԵԱՆ ՏՈՔԹ. Վ. — Հայ բժշկական արձանագրաբանութիւն	68
ԳՐԱԿԱՆ	
ՔԱԶԱՐԵԱՆ ՀՐԱԶ. — Աղօթք. Անոր՝ որ Աստուած մը ծնաւ	71
Գ. Ի. — Հօր օրհնէնքը	72
ԹՈՐՄԱՆ Հ. ԹԱԳՈՍ. — Հին յուշատետրի մը էջերէն	73
ԵՐԵՄԵԱՆ Հ. Ս. — Սմբատ Բիւրատ	74
ՓԼԶԻԿԵԱՆ Հ. ԵՂԻԱ. — Ռ. Որբերեան (մանուկ տարեկիցին առիթով)	75
ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ	
ՔԻՒՐՏԵԱՆ Յ. — «Հայկարան» Պարբերագիրք Գէորգ Մեսրոպի	81
ՍԱՐԳՍԵԱՆ Հ. ԳՐԻԳՈՐ. — Արաբերէն ձեռագրաց ցանկ մը	96
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ	
ՄՈՒԹԱՅԵԱՆ ԶԱՐԵՀ. — Գեղարուեստի կազմաւորումը	82
ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՅԵՐ	
ԴԱՌԹԵԱՆ Յ. — Համաշխարհային տնտեսական տագնապը	90
ԽՍԲ. — Զարգացիր, Հայ Կին. Աս Խըմբազրութիւն «Հայ Կին»-ի	92
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳ	
Փ. Հ. ԵՂԻԱ. — Թատերական ներկայացումներ Միխիթարեան վարժարաններուն մէջ. ի վերջոյ	93
ՏՈՊԱՃԵԱՆ Յ. — « » ի Փարիզ	94
» — Որբերեանի ուսումնասիրութիւնը Լորտ Պայրընի և Ս. Ղազարու մասին	94
» — Հ. Փառապետի բանախօսութիւնը (Մ. Վրժնի մէջ)	95
» — Փարիզի Հայ Ռ. Ս. Միութեան երաժշտական երեկոյթը	95

<i>Paitchikian P. Elie.</i> — La fête de St. Vartan et ses inspirations de Religion et de Patriotisme	49
PHILOLOGIE	
<i>Nahabédian P. G.</i> — L'Architecture des églises (recherche historique)	52
<i>Kurdian H.</i> — «Coccus» ou Kirmiz	62
<i>Torkomian Doct. V.</i> — Epigraphie médicale arménienne	68
LITTERATURE	
<i>Katcharentz H.</i> — Prière... à la Mère de Dieu (poésie)	71
<i>G. I.</i> — La bénédiction paternelle (poésie)	72
<i>Tomadjian P. T.</i> — Quelques pages de notes vieilles	73
<i>Erémian P. S.</i> — Sempad Purad.	74
<i>Paitchikian P. Elie.</i> — R. Orpérian	75
RECENSIONS	
<i>Kurdian H.</i> — «Haïgaran» périodique de K. Mesrop	81
<i>Sarkissian P. G.</i> — Le Catalogue des manuscrits arabes du R. P. Sbath	96
BEAUX ARTS	
<i>Moutafian Zareh.</i> — Formation de l'Art. (Renaissance italienne)	82
ACTUALITÉS	
<i>Davidian A.</i> — La crise économique mondiale	90
<i>Réd.</i> — A la Réd. de «Haï Guine»	92
ECHOS d'ARMÉNIE	
<i>P. P. E.</i> — Représentations théâtrales dans les Collèges des PP. Mékhitharistes à Venise	93
<i>Dobadjian H.</i> — « » à Sèvres	94
» — Une étude d'Orpérian autour Lord Byron et le Couvent de St. Lazare	94
» — Un discours du P. Poidebare dans le Collège S. — Moorat (à Sèvres)	95
» — La soirée musicale de l'Union des Etudiants arméniens de Paris	95

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՎԱՐՊԱՆՆԱՆՑ ՅԵՐԵՄԵԱՆ

ԿՐՈՆՔԻ ԵՒ ՀՍՅՐԵՆԻՔԻ ՍՐԲԱԶԱՆ ՆԵՐՇՆՉՈՒՄ

Այս քան մեր այրեացաւոր հայրենիքի բուքն ու բորանը, այսօր վտարանդի եւ հաւածական մեր սրտերը կը խարշատէ սառնամանիք մը՝ որ անուն չունի, այնքան դառն է ու դժնէ, այնքան սեւ ու մահաբոյր:

Բայց Նախախնամութիւնը եկեղեցւոյ խնկեալ ու պաշտելի յիշատակներուն մէջէն, որպէս բաւասան մեր վերքերուն՝ կը ներկայացնէ մեզի սրբագոյնը հայրենաւանդ տօներուն. եւ հոն հուր եւ սէր՝ լափիզող բոցերով կը սաւառնին շուրջանակի եւ կը տաւրածուն աշխարհիս չորս հողմերուն թեւերով . . . : Ի՞նչ երանութիւն այդ ամենաճախ բոցերու լեզուներուն ճարակն ըլլալ վառիկ, ողջակիզուիկ, ինչպէս օր մը Ղեւոնդ ու Վարդան, ինչպէս ամբողջ գումարտակները մեր արի ու բարի գորականներուն Տղմուտի ափին, Աւարայրի ծաղիկներուն գիրկը, մարմիններն արեան ծովի մէջ ծփուն, եւ հոգիներն անմահութեան լոյսերով եւ հեշտանքով գինովցած:

Հայկա՛կ, աստուածային ողբերգութիւն մ'է այդ, որուն քով հեղին հանճարի վէպերը կ'աղօտանան, կը տոգուննին. ու աղու մեղու եղիշէն իր աստուածային էջերուն մէն մի տաւր դրոշմելու համար, Վարդանի եւ Ղեւոնդի արեան մէջ թափախած է իր գրիչը, տալով մեր եկեղեցւոյն ամէնէն հարազատ ու ամէնէն սրտայոյզ վկայաբանութիւնը, ինչպէս ամէնէն սրտառուէ քնարական քերթուածը մեր մատենագրութեան:

Ու դարերու խորերէն, մեր հայրերէն ու մեր հայրերու հայրերէն անկա հասած է մեզի որպէս յաւիտենական, անջնջելի կտակ, ազնուած, անբաժան Աստուածաշունչ գրքերու կողքին. այնքան մեծ է, այնքան նուիրական. քանի որ հարազատ թարգմա-

նուծիւնն է աստուածային սկզբունքներուն, քանի որ հաւատարիմ գործադրութիւնը կը ներկայացնէ Քրիստոսի պատուէրներուն արիւնի եւ մահուան գնով:

Ո՛չ մէկ ազգ, ոչ մէկ ցեղ, քրիստոնեայ թէ հեծանաւ, այդքան խօսուն եւ հաւատարիմ կտակ ունի իր կրօնքին, իր հայրենիքին. այդքան գերազանց օրինակ Եկեղեցւոյ եւ հայրենեաց սիրոյն: Եւ միթէ չնչին պարծանք է այս, ո՞վ Հայկակ. ու դուն ալ չես վառիր, չես բորբոխի, 1500 տարիներու քողը պատուած, վազելու, թռչելու հոն, ուր քու հայրերդ, սուրբ եւ դիւցազն, համախումբ, համախո, հայրենիքդ ամէնէն հեռաւոր սահմաններէն հաւաքուած են, արքշիռ այն նուիրական սիրով զոր ունին հանդէպ իրենց Քրիստոսին, երկնքի եւ երկրի առջեւ դուն ալ չես ստորագրեր իրենց հետ սրտիդ արինով քու, այո՛ քու ալ մահալճիւղ՝ հայրենիքդ համար, սուրբ կրօնքդ համար, յաւիտեական երանութեանդ համար. անա բանածելը զոր գծեր են անոնք:

(Քրիստոս՝ ՄԵՐ ԱՍՏՈՒԱԾԸ, ԻՐ ՕՐԵՆԵՐ՝ ՄԵՐ ԿԱՄԵՐ) - ՅԱՅՍՐ ԶԱՌԱՏՈՅ ԶՄԵՃ ՈՉ ՈՐ ԿԱՐԷ ԽԱՅՏԵԼ, ՈՉ ԶՐԵՇՏԱԿԵ ԵՒ ՈՉ ՄԱՐԴԻԿ, ՈՉ ՍՈՒՐ, ՈՉ ՀՈՒՐ, ՈՉ ԶՈՒՐ . . . ԵԹԷ ՍՈՎԻՆ ԶԱՌԱՏՈՎԻ ԹՈՂՈՒՍ, ՈՉ ՅԵՐԿՐԻ ՍՏԻՐ ՓՈԽԱՆԱԿԵՄԷ ԸՆԴ ԲԵՃ, ԵՒ ՈՉ ՅԵՐԿՐԻՍ ՍՏԻՐ ԱՍՏՈՒԱԾ ՓՈԽԱՆԱԿԵՄԷ ԸՆԴ ՅԵՐԿՐԻՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ, ՈՐ ԶԻՐ ՍՏԻՐ ԱՍՏՈՒԱԾ ԲԱՅՅ Ի ՆՄԱՆԷ: ԱՊՍ ԹԷ (ԶԹՈՂՈՒՍ), Ի ԲԷՆ ՏԱՆԶԱՆԷ, ԵՒ Ի ՄԷՆՉ ՅԱՆԶԵՍՈՒԹԻՆԷ. ՍՈՒՐ ԲՈ ԵՒ ՊԵՐԱՆՈՅԷ ՄԵՐ. (ԵԶԷԷ):

Ու Վարդանի ծիրանեփառ խաչքոշը պարզած փութացին, խոյացան, խորտակեցին Պարսից գոռոզութիւնը. ուխտերնին կատարած էին. իրենց զոհը երկնքի հրճուանքն էր, Հայրենիքի վերակենդանութիւնը, Եկեղեցւոյ հաստատութիւնը Քրիստոսի հաւատքին մէջ:

Հայկակ, այսօր ալ տագնապի մէջ են Ազգ. ու Հայրենիք. նահատակներ, նահատակներ պէտք են անոր վերակենդանութեան. նահատակներ Եկեղեցւոյ հաստատութեան՝ Քրիստոսի աստուածային եւ հոգեկեցոյց հաւատքին մէջ. այդ է նուիրական կոչը որ քեզի կ'ընեն մեր նահատակները. այդ է գերագոյն եւ սրբազան ներշնչումը որ սուրբ սեղանէն կը հասնի մեր հոգւոյն:

Բայց եղո՛ւկ, հայրենի կտակը « Զի հանապազորդ ընծեւնուցուս, լսելով զառաքինեացն զքաջութիւն եւ գլխոս կացելոց զվառմարութիւն » մոռցուած է. փոխանակ Եղիշէի, խորթ ու մոլոր քնարներու ձայնն է որ կը հնչէ տարտարոսի փողովով. ու հեծանոսական ճիգերով՝ մեռած աստուածներու ժամհատ պաշտօնն է որ կը ներարկուի մեր սերունդին երակներուն մէջ: Անհատական բազինի քրմապետը հոգեկան տենչանքներու երազանքի մը յերկրանքին ծնունդը կը պատգամէ Քրիստոսը զոր Ղեւոնդ ու Վարդան, եւ անկէ առաջ Լուսաւորիչ եւ Տրդատ, ու այսօր մենք կը ճանչնանք ու կ'երկրպագենք, իբրեւ Աստուած՝ ինչպէս որ է իսկապէս, եւ ի հարկին պատրաստ ենք այդ հաւատքին համար Վարդանանց հետ մեր արիւնն ալ թափել:

Բայց ինչո՞ւ, եւ ի՞նչպէս այս աստուածուրաց յանդգնութիւնը, այս աստուածասպան վարդապետութիւնները . . . ո՞ր իրաւասութեամբ եւ ի՞նչ դիտումներով քանդուը նոր տաճարին զոր Լուսաւորիչ Անահատական բազիններուն վրայ կանգնեց նոր, չնաշխարհիկ, աստուածային փայլով . . . : Մեր գրագէտները կրնան գրել, եւ պէտք են ձգտիլ երգել հայրենիքի եւ կրօնքի պանծացումը եւ ինչ որ գեղեցկութեան եւ անմահութեան քոյր եւ հրապոյր ունի:

Բայց մեր Աստուածը՝ որուն երէկ Ղեւոնդ ու Վարդան, այսօր մեր աչքին առջեւ մեր հայրերը երկրպագեցին ու մեռան, շատ հեռու է եւ բարձր, անհուն եւ երանութիւն, ու մեր անուանեալ գրագէտները թող չզառանցեն եւ յիմարին անարժան ու վատ ձեւերով քաշքշել լկտի վէպերու լպիրծ փողոցներուն մէջ, մինչեւ անգամ ծիծաղը շարժելով կործանած բազիններու խնկարկուններուն:

Մենք դատաւոր եւ իրաւարար չենք անշուշտ գրագէտներու խղճին եւ հաւատ-

քին, սակայն յանուն մեր Ս. Կրօնքին եւ Հայրենիքին կը բողոքենք, կը բողոքենք անոնց դէմ որ մեր սերունդին մէջ ուրացութիւն կը սերմանեն Քրիստոսի եւ Եկեղեցւոյ: Եթէ ի վիճակի չեն աւանդելու առողջ խորհուրդներ ու խօսքեր, արդէն սնանկներ են. իսկ հրապարակ հանել ապրանք մը որ վնասաբեր է՝ դաւաճանութիւն է մեր սերունդին, որուն տառապանքն օրուան հոգեւոր ու մարմնաւոր տուայտանքին ու պայքարներուն մէջ արդէն մեծ է. եւ զրկել զանոնք յետին եւ գերագոյն նեցուկէն՝ որ հաւատքն է՝ արդէն մահ է, եւ ի սպառ կործանում: Այս տեսակէտով մեր գրագէտները պիտի չտարբերին բնաւ ուրացող Վասակներէ ու դիւական Յազկերտէն:

Այդին գրագէտներ ալ ունինք որ աստուածաբանի հովեր առած, հայ Եկեղեցւոյ հարազատ զաւակի նախանձայնութեան շարունակ ներքի կը համարին ուղղակի կամ անուղղակի եպերել սրբութիւններ: Զարմանքով տեսանք Ս. Ն. Գ. ի տողերը « Արեւելք »-ի մէջ, որոնք կը խոստովանինք որ Աստուածամօր փառաբանութիւնը չէին. ու այդ բարեկամը, յարմուռանալան անտեղի յարձակումներու մէջ, միամտօրէն թէ չարամտութեամբ՝ - չենք կրնար պնդել - կը չքմեղէր Քրիստոսուրաց Նեստորը, եւ կը ծիծաղէր Եփեսոսի Ս. Ժողովին, ինչպէս եւ Ս. Կիւրեղի լուսապսակին վրայ, որպէս թէ դեռ երէկ Ս. Պապը զայն այնպէս յայտարարած ըլլար:

Լուսաւորիչի զաւակ մը, դեռ կ'անգիտանայ իր Եկեղեցւոյ հաւատքն ու սուրբերը . . . Կիւրեղ իր կենդանութեան օրով իսկ սուրբի եւ Եկեղեցւոյ ակոյեանի համբաւը. Զանեցաւ տիեզերական Եկեղեցւոյ խանդավառ ցոյցներուն եւ դրուատիքներուն մէջ. Սահակ ու Մեսրոպ ալ զայն որպէս սուրբ պատուեցին ու մեզի կտակեցին:

Պիտի յորդորենք որ բարեկամ Ս. Ն. Գ. եւ նմաններ հայ տաճարը մոտեն հոն տեսնելու եւ շօշափելու մեր Հարց հաւատքով պաշտուած շնորհաբաշխ սիրուն Աստուածամայրը իր գրկին մէջ Աստուածամարդը՝ դրոշմուած քարերուն, մագաղանին, արծաթին եւ ոսկին վրայ, ու լսեն բեմէն խունկի եւ մեղեդիներու հոգեզմայլ խառնուրդին մէջ բիւր եւ բիւր անգամ կրկնուած անունը պաշտամունքի եւ սիրոյ հառաչանքներով « Փառաւորեալ եւ օրհնեալ միշտ սուրբ կոյս Աստուածածին Մարիամ, Մայր ներով « Փառաւորեալ եւ օրհնեալ միշտ սուրբ կոյս Աստուծոյ մերոյ »:

Քրիստոսի, մատո՛ր զաղաչանա մեր որդւոյ քո եւ Աստուծոյ մերոյ »:

Վարդանանց արիւնը անգամ մ'ալ կը գոչէ գերագոյն փարում եւ ողջակիզում մեր հաւատքի սրբազան աւանդին. որպէս իրենք, նոյնպէս մենք, եթէ անոնց հարազատ որդիութեան պարծանքը կ'ուզենք վայելել, անոնց դրօշն ալ պէտք է կրենք կրօնքի եւ հայրենիքի պաշտպանութեան. չէ՞ որ « ինքեանք ելին եւ մեզ ուսուցին »:

Եւ անշուշտ Հայ Եկեղեցին ալ, հաւատարիմ իր կոչումին, ամէն տարի, խոր ձմրան ծոցին, նորոգելով Վարդանանց արիւնի եւ յաղթութեան աստուածային յիշատակը, կը տենչայ հայ սրտերուն մէջ բորբոքել կրօնքի եւ Հայրենեաց սէրը, հզօր եւ հիմնական ազդակ ամէն յառաջադիմութեան, բարօրութեան եւ մեր ցեղին յաւերժութեան:

Հ. ԵՂՈՒ ՓԵՃԻԿԵԱՆ

